

ve Pattani ise başlıca havaalanlarıdır. Tayland turizm gelirleri açısından şanslı sayılabilir. Phuket adası, Bangkok, ülkedeki tarihî şehirler ve doğal güzellikler turistler için başlıca çekim merkezlerini oluşturmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

J. Rigg – P. Stott, “The Rise of the Naga: The Changing Geography of South-East Asia 1965-90”, *The Changing Geography of Asia* (ed. G. P. Chapman – K. M. Baker), London 1992, s. 82; A. Gupta, “Landforms of Southeast Asia”, *The Physical Geography of Southeast Asia* (ed. A. Gupta), Oxford 2005, s. 50-52; a.m.f., “Rivers of Southeast Asia”, a.e., s. 74-75; R. Dudal, “Soils of Southeast Asia”, a.e., s. 103; R. T. Corlett, “Vegetation”, a.e., s. 108, 111-112; D. Gillieson, “Karst in Southeast Asia”, a.e., s. 169-170; *Toward a Knowledge Economy in Thailand* (The World Bank), Washington 2008, s. 13-16; *Thailand: Making Transport More Energy Efficient* (The World Bank), Bangkok 2009, s. 6; G. Murata – E. Matsumoto, “I. Natural Vegetation and Physiography of the Central Plain of Thailand”, *Southeast Asian Studies*, XII/3 (1974), s. 280; K. D. Hill – S. – L. Yang, “The Genus *Cycas* (Cycadaceae) in Thailand”, *Brittonia*, LI/1 (1999), s. 48-73; A. Thapinta – P. F. Hudak, “Pesticide Use and Residual Occurrence in Thailand”, *Environmental Monitoring and Assessment*, LX (2000), s. 104-105; P. Stott, “Combustion in Tropical Biomass Fires: A Critical Review”, *Progress in Physical Geography*, XXIV/3 (2000), s. 372; M. Krongkaew – N. Kakwani, “The Growth-Equity Trade-Off in Modern Economic Development: The Case of Thailand”, *Journal of Asian Economics*, XIV (2003), s. 738; J. F. Maxwell, “A Synopsis of the Vegetation of Thailand”, *The Natural History Journal of Chulalongkorn University*, IV/2, Bangkok 2004, s. 20-21; S. Kiatpathomchai v.dğr., “Investigating External Effects of Shrimp Farming on Rice Farming in Southern Thailand: A Technical Efficiency Approach”, *Paddy and Water Environment*, VI/3 (2008), s. 319.

MERAL AVCI

II. TARİH

Tarih öncesi devirlerden itibaren insan hayatının olduğu bilinen bugünkü Tayland topraklarında XIII. yüzyıla kadar Tay, Mon, Khmer ve Malay kökenli topluluklar yaşamaktaydı ve bunlar küçük krallık yönetimleri altında Khmer İmparatorluğu'na bağlıydı. Çin'in orta ve güney kesimlerinde dağınık halde bulunan Tay toplulukları, kuzeyden güneye göç edip XII. yüzyıl öncesinde Chiengmai'nin güneydoğusuna ve Lamphun'a yerleştiler; din olarak Budizm'i benimsediler ve Sri Indradit liderliğinde Sukothai'de devletleşme sürecine girdiler. Budist Sukothai Krallığı diye bilinen bu ilk Tay devleti 1238'de Angkor'u alıp gücünü arttırdı. XIII. yüzyılın sonlarına doğru Khmer İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla Sukothai Krallığı çevresindeki Tay topluluklarını

yönetimi altında birleştirerek iyice güçlendi ve kuzeydeki Çin imparatorlarıyla iyi ilişkiler kurdu. Kral Rama Khamheng döneminde (1275-1317) Sukothai Krallığı idarî, hukukî ve içtimâî alanda önemli yapılanmalar gerçekleştirdi. Khmer ve Mon alfabesinden uyarlanan bir Tay alfabesi meydana getirildi. Kubilay Han'ın Çin-Moğol askerî yapısı benimsenip güçlü bir ordu teşkil edildi. Ancak Kral Khamheng'in ölümüyle birlikte Sukothai Krallığı zayıflamaya başladı; yerine, Chao Phraya vadisine ve Tayland körfezine daha yakın yerde olan güneydeki Ayutthaya merkez olmak üzere 1350'de Rama Dhipati tarafından Ayutthaya Krallığı kuruldu.

Chao Phraya nehrinin etrafında Menam bölgesinde kurulan bu yeni devlet önce Sukothai'nin topraklarını, ardından zamanla kuzeydeki Lanna'yı ve diğer küçük Tay şehir devletlerini egemenliği altına aldı. Batıda Bengal körfezindeki Tenasserim sahillerine kadar sınırlarını genişletti. Kral II. Boromoraja yönetiminde 1432'de doğudaki Angkor alındı. Kral Trailok devrinde (1448-1488) yüksek rütbeli görevlilere toprak tahsis edilerek ülkede feodal bir idarî yapı oluşturuldu ve sarayda veliahtlık sistemi başlatıldı. Yabancı tüccarların ülkeye sık sık uğramasıyla birlikte ülkede ekonomik hayat gelişti. Ayutthaya Krallığı, XVI. yüzyıl boyunca güneyden Malaka'yı denetimi altına alan Portekizliler ve batıdan Burma Toungoo hânedanının tehdidiyle karşılaştı. 1540'larda Ayutthaya'nın batıdaki topraklarını ele geçiren Burmalılar 1549'da başşehir Ayutthaya'ya saldırdılar. 1569 yılında ikinci büyük saldırı neticesinde Ayutthaya, Burma'nın üstünlüğünü kabul etmek ve ona vergi ödemek zorunda kaldı. Bir süre Burma'nın siyasal ve kültürel etkisi altında kalan ülkeyi 1590 yılında tahta çıkan Narasuen kurtardı ve Ayutthaya'yı tekrar kuvvetlendirdi. Yakın komşuları, Çin, Hindistan, İran ve Arap yarımadası gibi bölgelerle ticarî faaliyetlerini sürdüren Ayutthaya, Asya'da müslüman tüccarların sıkça uğradığı en önemli ticaret merkezlerinden biri haline geldi. 1554'te F. Mendes Pinto adlı bir Portekizli Cizvit papazının yazdığına göre o dönemde başşehirde din âlimlerinden, Türk ve Araplar'dan oluşan 30.000 civarında müslüman nüfus yaşamakta ve şehirde yedi cami bulunmaktaydı. XVI. yüzyılın ilk yıllarından itibaren başta Portekizli ve Fransız tüccarlar olmak üzere Avrupalı tüccarların uğradığı bir merkez olan Ayutthaya XVII. yüzyıl boyunca Avrupalı ticaret şirketlerine açık bir politika izledi; Portekiz-

li, Hollandalı, Fransız ve İngiliz tüccarlar Ayutthaya Krallığı ile ticarî ilişkiler kurmaya çalıştı. Özellikle Kral Narai döneminde (1657-1688) Avrupalı tüccarlar ve görevliler sarayda etkili duruma geldi. Gerek müslümanlar gerekse Avrupalılar Ayutthaya sarayında bakanlık ve danışmanlık gibi üst düzey görevlere kadar yükseldiler. 1688 yılından sonra ülkedeki yabancıların etkisi giderek azaldı. XVIII. yüzyılda bozulmaya başlayan Ayutthaya sarayının 1767'de Burmalılar'ın işgaline uğraması üzerine Kral Taksin krallık merkezini on beş yıl süreyle Thonburi'ye taşımak zorunda kaldı; fakat Taksin, General Chao Phraya Chakkri liderliğindeki muhalif bir saray grubu tarafından tahttan indirilerek idam edildi. Chao Phraya Chakkri 1782'de Kral I. Rama unvanıyla tahta çıktı ve halen devam eden Tayland Chakkri hânedanlığını başlattı.

Krallığın idarî merkezini yeni başşehir olarak kurulan Bangkok'a taşıyan I. Rama burada yeni saraylar ve tapınaklar yaptırdı. Kral II. Rama döneminde (1809-1824) sınırlarını genişleten Tayland din, edebiyat ve sanat yönünden gelişimini sürdürdü, ancak Tenasserim'i Burma'dan geri alamadı. III. Rama devrinde (1824-1851) İngilizler'e bazı imtiyazlar verip gücünü korudu. 1826'da Sir Henry Burney'in çabalarıyla imzalanan bir ticaret antlaşmasıyla İngilizler, Tayland'dan sınırlı ticaret hakları elde etti. IV. Rama döneminde (1851-1868) Tayland'da modernleşme ve reform sürecine girildi. Batılı devletlerin bölgedeki temsilcileriyle imzalanan ticaret antlaşmalarıyla dış ticarete, vergilerin ve gümrük harçlarının toplanmasında ve hukuk alanında yabancılara bazı imtiyazlar tanınmakla birlikte Avrupa sömürgeciliğinden uzak durulmaya çalışıldı. Ulaşım ve eğitim alanlarında, özellikle askerî eğitimde yabancı danışmanlar dönemi başladı. Oğlu Chulalongkorn (V. Rama) devrinde (1868-1910) Tayland güneyden ve batıdan İngilizler'in, doğudan Fransızlar'ın saldırısıyla karşı karşıya kaldı. 1909'da Anglo-Siyam Antlaşması gereğince güneydeki Kelantan, Kedah, Perlis ve Trengganu adlarındaki dört Malay sultanlığı İngilizler'e terk edildi. Ancak aynı antlaşmayla ülkenin güneyinde Malaylı müslümanların yaşadığı Satun ve Patani bölgeleri Tayland'a bırakılarak bugünkü Malezya-Tayland sınırı oluşturuldu. Böylece XIX. yüzyıldan itibaren güçlü hükümdarların yönettiği Tayland Krallığı doğudaki Mekong bölgesini Fransızlar'a, batıda Burma'daki Shan bölgesiyle güneydoğu Malay bölgelerini İn-

TAYLAND

gilizler'e kaptırmasına rağmen İngiliz ve Fransız sömürgeleri arasında tampon bir devlet halinde bağımsızlığını korumayı başardı; Avrupalı sömürgeci devletlerin baskısına rağmen Güneydoğu Asya'da sömürge yönetimi altına girmeyen tek ülke oldu.

Babasının başlattığı reformları sürdüren ve köleliği kaldıran V. Rama döneminde Tayland idarî yapıda, hukukî sistemde, ekonomi ve dış ilişkilerde önemli reformlar gerçekleştirdi. Ülkede posta-telgraf teşkilâtı kuruldu ve demiryolu yapımına başlandı. Avrupa'da eğitim gören kraliyet ailesi üyelerinden Prens Damrong içişleri bakanı, Prens Dewawongse adalet ve dışişleri bakanı sıfatıyla reformların gerçekleştirilmesine öncülük etti. Batı tipi kıyafetler benimsendi ve soyadı kanunu çıkarıldı. 1910'da VI. Rama unvanıyla kral olan Vajiravudha zorunlu eğitim uygulamasını başlattı. 1917'de I. Dünya Savaşı sırasında müttefik ülkeler safına katılan Tayland, Batılı ülkelerle ilişkilerini dengeli tutmaya çalıştı. 1925'te VII. Rama unvanıyla başa geçen Vajiravudha'nın kardeşi Prajadhipok ülkedeki modernleşme sürecini devam ettirdi. 1932 yılında Phibul Songgram ve Pridi Phanomyang liderliğindeki bir grup öğrencinin darbe girişimi neticesinde Kral Prajadhipok, ülkede mutlak monarşi yerine anayasal monarşiye geçip parlamenter bir yönetim kurmak zorunda kaldı. 1933'te ilk genel seçimler yapılarak ilk millet meclisi oluşturuldu. 1935'te kral tahttan indirildi; yönetim konseyi, o sırada İsviçre'de okuyan kralın on yaşındaki kardeşi Ananda'yı VIII. Rama unvanıyla tahta çıkardı. 1938'de milliyetçi lider Phibul Songgram başbakan oldu ve ertesi yıl ülkenin adını Siyam'dan Tayland'a çevirdi. 1941-1946 yılları arasında Phibul liderliğindeki Tayland, II. Dünya Savaşı'nda Japonya ile ittifak kurup Japon askerî birliklerinin ülkeye girişine izin verdi. Savaş yıllarında Phibul yönetimi, bir taraftan Batılı müttefik ülkelere karşı Japonya ile askerî ittifak kurarken diğer taraftan ülkedeki Japon aleyhtarî direniş hareketinin sürmesine göz yumdu. Savaşın ardından Japon karşıtı hareketi destekleyen Pridi Phanomyang 1945'te başbakanlığa gelirken Phibul savaş suçlarından hapse atıldı. 1946'da Kral Ananda'nın âni ölümü üzerine Bhumibol Adulyadej, IX. Rama unvanıyla kral seçildi, taç giyme töreni ise resmen 1950 yılında yapıldı. Halen krallığını sürdüren IX. Rama en uzun süre tahtta kalan kralların başında gelmektedir.

Savaşın ardından Batı yanlısı bir politika izleyen ve Amerika Birleşik Devletleri'nin müttefiki olan Tayland, soğuk savaş dönemlerinde Kore ve Vietnam savaşlarına Batılı ülkeler safında yer alarak askerî destek sağladı. İçte 1980'li yıllara kadar zaman zaman askerî darbelere uğrayıp askerî rejimlerle yönetilirken bazan seçime dayalı yönetimler iş başında kaldı. 1947'deki darbeye başa geçen Phibul, 1957'de Mareşal Sarit Thanarat liderliğindeki bir darbeye yönetimden uzaklaştırıldı. Bütün siyasî partileri kapatan Sarit Thanarat'ın askerî yönetimine karşı tepkiler 1973'teki öğrenci ayaklanmalarıyla sona erdi ve tekrar serbest seçimler yapılarak Sanya Thammasak sivil başbakan sıfatıyla göreve başladı. 1974'te yeni bir anayasa hazırlanıp siyasî partilerin kurulmasına izin verildi. Ancak 1976'da Amiral Sangad Chaloroo bir darbe ile bu anayasayı yürürlükten kaldırdı ve ülkede sıkıyönetim ilân etti. Thanin Kraivixien başbakanlığa getirildi ve yeni anayasa hazırlandı. 1977'de General Kriangsak Chomanand yeni bir darbe yaptı, 1978'de yeni anayasa hazırlandı ve iki meclisli bir parlamento oluşturuldu. 1991'de General Suchinda Krapayoon liderliğindeki askerî darbe Kriangsak yönetimine son verirken 1992'de de General Krapayoon istifa ederek ülkeyi seçime götürdü. Ardından Tayland'da genellikle seçimle başa geçen koalisyon hükümetleri görev yaptı. 1990'lı yıllardan itibaren demokrasiye ve kalkınmaya önem veren Tayland 1997'deki Asya malî krizinden etkilenmesine rağmen kısa sürede toparlandı. 1932 yılından beri birçok anayasa değişikliği yapılan ülkede 1997'de anayasa meclisi tarafından hazırlanan yeni anayasaya göre 500 sandalyeli temsilciler meclisi ve 200 sandalyeli senato olmak üzere iki meclisli bir yasama sistemi benimsendi. Temel özgürlükler genişletildi, seçilmiş hükümetlere daha fazla yetkiler tanındı ve ülkede demokratik bir sistem oluşturulmaya çalışıldı. 26 Aralık 2004 tarihinde Hint Okyanusu'nda meydana gelen tsunamide ülkenin güneybatı sahilindeki Phuket ve Khao Lak turizm merkezlerinde binlerce kişi öldü veya kayboldu. 6 Şubat 2005'teki seçimlerde iktidar partisi lideri Thaksin Shinawatra ezici bir çoğunlukla seçimleri ikinci defa kazanan ilk Tayland başbakanı oldu. 19 Eylül 2006 tarihindeki askerî darbe ile birlikte tekrar ara döneme geçilen ülkede 24 Ağustos 2007'de kısmen değiştirilen anayasayla ve 23 Aralık 2007 tarihindeki serbest seçimlerle demokratik hayata dönüldü. 1998 yı-

lından itibaren İslâm Konferansı Teşkilâtı'na gözlemci sıfatıyla katılan Tayland, 1967'de kurulan Bölgesel İşbirliği Teşkilâtı Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'nin (ASEAN) aktif üyesidir.

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

Nüfusun % 94,6'sının Budizm'in Theravada koluna mensup olduğu Tayland'da İslâmiyet ülkenin ikinci büyük dini olup resmî istatistikler müslüman nüfus oranını % 4,6 olarak gösterirken Taylandlı bazı müslüman yazarlar bunu % 7,5'e kadar çıkarmaktadır. Ülkedeki müslüman nüfusu iki gruba ayırmak mümkündür. Birinci grup müslümanların yaklaşık % 30'unu teşkil etmekte, Bangkok ve çevresiyle ülkenin değişik yerlerine dağılmış küçük topluluklar halinde yaşamaktadır. Bunlar aslen Tay, Çam, Çin, Hint, Arap, Fars, Endonezyalı gibi çok farklı etnik kökenlerden gelen, Tay dilini konuşan, Tay kültürel özelliklerinin çoğunu benimseyen, evlilikler vasıtasıyla Tayland toplumuna entegre olmuş müslümanlardır. Bu gruba girenler, eski devirlerde tüccar ve davetçi sıfatıyla ülkeye gelip yerleşenlerin neslinde gelmektedir. Çoğunluğu Sünnî olmakla birlikte Fars menşeliler Şî'dir. İkinci grup, Tayland'ın güneyinde Malezya sınırındaki dört bölgede yaşayan Malay kökenli müslümanlardır. Bunlar Malezya'daki Malaylar'la aynı etnik kökene mensup olup Budist Taylar'dan kültürel özellikler ve sosyal değerler bakımından ayrılır. Patani müslümanları da denilen bu grup kendi bölgelerinde nüfusun çoğunluğunu teşkil etmektedir. Nitekim Narathiwat'ta % 80, Patani'de % 85, Songkla ve Yala'da % 70, Satun'da % 65 oranında müslüman nüfus kaydedilmiştir. Bölgelerde nüfusun geri kalan kısmını Taylar ve Çin asıllılar meydana getirmektedir. Malay kökenli müslümanlar, geçmişteki Tay yetkililerinin aktif asimilasyon politikalarına rağmen kendi etnik ve dinî kimliklerini korumuştur. Ana dilleri Malayca'dır ve Malay gelenek ve göreneklerini takip etmektedir. Tamamı Sünnî olup Şâfiî mezhebine mensuptur. Fakat ayrılıkçı hareketler yüzünden bu bölge Tayland'ın en önemli iç sorununu oluşturmaktadır.

Malay kökenli müslümanların yaşadığı Büyük Patani yöresi XII. yüzyılın sonlarına doğru Arap, Fars ve Hint kökenli müslüman tâcirlerin bölgedeki ticarî faaliyetleri neticesinde İslâmiyet'le tanıştı ve tahminen 1457'de Patani kraliyet ailesinin müslüman olmasıyla birlikte İslâmiyet bölgede kalıcı şekilde yerleşti. Patani Sultan-

lığı ve özellikle 1511'de Malaka'nın Portekizliler'in eline geçmesiyle Malay yarımadasının batısındaki limanı müslüman gemici ve tüccarların uğradığı en önemli ticaret merkezi haline geldi. XV ve XVI. yüzyıllarda Portekiz denetimindeki Malaka'ya karşı kuzeydeki Budist Ayutthaya Krallığı ile ittifaklar kuran Patani, XVI ve XVII. yüzyıllarda Malay yarımadasındaki en büyük sultanlıktı. Ancak hânedan kavgaları yüzünden 1688-1729 yılları arasında Kelantan Sultanlığı'nın idaresi altında kaldı. Alung Yûnus adlı bir kişinin yönetimi bir süre elinde tutmasının ardından Patani 1786'da Chakkri hânedanlığının kurucusu I. Rama döneminde Tayland'ın işgaline uğradı. Diğer komşu Malay hânedanları üzerinde de bir süre hâkimiyet tesis eden Tayland'ın Patani bölgesindeki egemenliği 10 Mart 1909'da imzalanan İngiliz-Siyam Antlaşması ile uluslararası meşruluk kazandı. Bu antlaşmayla birlikte Patani Sultanlığı'na bağlı Patani, Yala ve Narathiwat bölgeleriyle Kedah Sultanlığı'na bağlı Satun bölgesi Tayland sınırları içinde kaldı. Bölge dört ayrı idarî birime ayrılarak yönetim zamanla Malaylı racalardan Tay sivil görevlilerin eline geçti. Müslümanların evlilik ve miras konuları dışındaki bütün hususlar Tayland kanunlarına tâbi kılındı. Ülkede eğitimin merkezî hale gelmesiyle birlikte Malaylı müslümanlar Tay ilkokullarında okumak ve Tay dilini öğrenmek zorunda kaldı. Kültürel, etnik ve dinî bakımdan Budist Taylar'dan büyük farklılıklar gösteren Patani halkı ve liderleri, özellikle eski sultanlık ailesi mensupları öncülüğünde zaman zaman isyan hareketlerine giriştiler. 1903'te Raca Tengku Abdülkadir bölgeye tayin edilen Taylı idareci ve memurlara karşı sivil itaatsizlik hareketi başlattı. Otuz üç ay hapiste kaldıktan sonra serbest bırakılan Raca Abdülkadir, Malezya'nın Kelantan eyaletine sürgüne gönderildi ve 1933 yılında ölümüne kadar faaliyetlerine buradan devam etti.

1932'de Tayland'da meşrutiyet yönetimine geçilmesinin ardından Tay hükümetleri, millî devlet anlayışı çerçevesinde ülkedeki bütün azınlıkları genel Tay toplumu entegre etme politikası izlediler. Genç nesillere Tay dilini öğretmekle başlayan bu politika, 1938'de aşırı milliyetçi lider Phibul Songkhram'ın başbakan olmasıyla katı bir kültürel asimilasyona dönüştü. 1948 yılında Patanili lider Hacı Sulong bir grup arkadaşıyla birlikte hükümetten geniş idarî özerklik talebinde bu-

lundu. Hükümetin bu taleplere Hacı Sulong ve arkadaşlarını tutuklayarak cevap vermesi üzerine bilhassa Narathiwat bölgesinde tekrar isyan hareketleri ortaya çıktı. 1948'de bazı Patanili liderlerin İngiltere ve Birleşmiş Milletler nezdindeki girişimleri sonucu hükümet Ekim 1949'da bölgeye göndereceği memurların özel eğitimden geçirilmesi, müslüman memurların kamu kurumlarında geleneksel elbiselerini giyebilmesi, cami ve diğer dinî merkezlerin inşasına devlet yardımının sağlanması, Bangkok'ta bir İslâm kolejinin açılması, evlilik ve mirasla ilgili konuların İslâm hukukuna göre yürütülmesi gibi hususları ihtiva eden hakları vermeye razı oldu. Ancak bunların sadece bir kısmı uygulamaya konuldu ve hükümetler, bu defa kültürel asimilasyona başvurmadan siyasî entegrasyonu sağlayacak bir politika izlemeye başladılar. Taylandlı müslümanlarla ilgili konularda hükümete danışmanlık yapmak üzere Bangkok'ta bir İslâm işleri danışmanlığı ve onun başkanlığında merkezî İslâm konseyi kuruldu. Müslüman bölgelerinde bu konseyin yerel birimleri halinde mahallî İslâm konseyleri oluşturuldu. Fakat bu rahatlama döneminde bile Malaylı müslümanlar arasında hoşnutsuzluk devam etti.

Tay yönetimine karşı isyan hareketleri ve direniş örgütlerinin faaliyetleri 1950'li ve 1960'lı yıllar boyunca sürdü. Bazı örgütler Tayland'ın egemenliğini kabul ederek sadece otonomi hakları elde etmek için mücadele ederken bazıları tam bağımsızlık taraftarı bir tutum izledi. Bütün bu grupları ayrılıkçı diye niteleyen Tay hükümet yetkilileri ne özerklik ne de bağımsızlık taraftarı gruplarla diyalog içine girdi. Bağımsızlık taraftarı en güçlü teşkilâtlar arasında Patani Birleşik Kurtuluş Teşkilâtı

(Pattani United Liberation Organisation-PULO), Patani Millî Kurtuluş Cephesi (National Liberation Front of Pattani) ve Millî İnkılâp Cephesi (Barisan Revolution National) yer almaktadır. Bu hareketlerin ana merkezi ve üst düzey yetkilileri ülke dışında, Malezya ve diğer İslâm ülkelerinde bulunmakta ve bazı Ortadoğu İslâm ülkelerinden destek almaktaydı. Ortadoğu ülkelerinde eğitim gören Malaylı öğrencilerin ve geleneksel dinî liderlerin desteğiyle kurulan Patani Millî Kurtuluş Cephesi bağımsız Patani için hem siyasî hem silâhlı mücadele yolunu benimserken 1968'de oluşturulan, özellikle yurt dışındaki Malaylı öğrencilerin desteklediği Patani Birleşik Kurtuluş Teşkilâtı, Malay ve müslüman kimliğini ön planda tutan bir çizgi takip etti. Malezya'daki bazı İslâmcı çevrelerden ve Ortadoğu Arap ülkelerinden (Suudi Arabistan ve Libya) destek gören Patani Birleşik Kurtuluş Teşkilâtı ülke içinde siyasî ve askerî faaliyetler yürütmektedir. Bazı gruplar ise "pondok" adı verilen geleneksel dinî okullar vasıtasıyla faaliyetlerini sürdürmektedir.

1960'lı yılların ortalarından itibaren Tay hükümetleri, bölgeye karşı yeni stratejiler benimseyerek güneydeki müslüman Malaylar'ı genel Tayland toplumuna entegre etmek için çaba sarfettiler. Bölgede görevlendirilecek Budist memur ve idareciler özel eğitimden geçirildi, bölge için kalınma programları uygulandı ve müslüman halka daha fazla eğitim imkânı sağlandı. Bölgenin ekonomik bakımdan kalkınmasına yönelik programlar halk üzerinde olumlu etki yaptı. Müslüman bölgelerinde eğitimin geliştirilmesine büyük önem veren hükümet yeni ilköğretim ve ortaöğretim okulları, halk eğitim merkezleri ve meslekî kurs programları açarak eğitim seviyesinin yükseltilmesine çalıştı.

Tayland'da
Patani
Merkez Camii

TAYLAND

2000 kadar caminin tamirine ve 200'ü aşkın müslüman okulunun yapımı ve onarımına destek verildi. Yüksek öğrenim seviyesinde Bangkok ve Yala'daki İslâm kolejlerinin yanı sıra biri Patani, diğeri Hat Yai şehrinde iki kampüslü yeni bir üniversite (Prince of Songkhla University) açıldı. Malaylı müslüman öğrencilerin üniversiteye girişini kolaylaştırmak amacıyla burslar verildi. 1980'li yıllardan itibaren müslüman kadınların iş hayatında örtülü olarak çalışmalarına ve resmî evraklarda başörtülü fotoğraf kabulüne izin verildi.

Tayland'da müslüman toplumu temsilen kral tarafından tayin edilen bir "chularajmontri" (bir nevi şeyhülislâmlık) makamı ve onun başkanlığındaki Tayland İslâm Merkezi ile yerel seviyedeki İslâm konseyleri müslüman toplumun din işlerinin yürütülmesinden sorumlu, içişleriyle eğitim bakanlıklarının ortaklaşa denetimi altında çalışan kurumlardır. Chularajmontri, gerek merkezî İslâm konseyi gerekse yerel İslâm konseyleri vasıtasıyla camilerin idaresini düzenlemek, camilere bağış ve yardımları dağıtmak, dinî yayın yapmak, ramazan ve bayram günlerinin başlangıç ve bitişini ilân etmek, mevlid kutlamalarını ve hac yolculuğunu organize etmek, hac emri tayin etmek, helâl gıda sertifikası vermek ve bazı noter işlemlerini gerçekleştirmek gibi işler yürütmektedir. Chularajmontri, günümüzde otuz altı Tayland İslâm merkezi üyesiyle yirmi dokuz mahallî İslâm konseyinin başkanları tarafından seçilmekte ve içişleri bakanının teklifi üzerine kral tarafından hayat boyu tayin edilmektedir. Tayland'da müslüman halk pondok adı verilen geleneksel dinî eğitim kurumlarına sahiptir. Daha ileri seviyedeki dinî eğitim için birçok Malaylı müslüman öğrenci Ortadoğu İslâm ülkelerine gitmekteydi. XVIII ve XIX. yüzyıllarda dinî eğitimlerinin önemli bir kısmını Mekke'de tamamlayan ve Malayca'da eserler yazan Dâvûd el-Fetânî (Şeyh Dâvûd Patani), Tuan Tabal olarak da bilinen ve aslen Patanili olan Abdüssamed b. Muhammed Sâlih Kelantanî, Ahmed Patani ve Zeynelâbidîn Patani gibi bazı önemli âlimler yetişmiştir. XX. yüzyılın başlarından itibaren dinî cemiyetler tarafından hem din derslerinin hem fen ve sosyal bilimlerle ilgili derslerin okutulduğu, medrese adıyla bilinen okullar açılmıştır. Pondokların bir kısmına, hükümetin güney bölgelerinde uygulamaya koyduğu sosyoekonomik kalkınma programları çerçevesinde 1961 yılında aldığı bir kararla devletin denetiminde faaliyetlerini sürdüren ve İslâm din eğitimi

de veren özel okullar statüsü tanındı. Müfredat programlarına İslâm diniyle ilgili bazı derslerin yanı sıra fen ve sosyal bilimlere dair dersler de eklenerek köklü bir ıslahata tâbi tutuldu. Bununla birlikte bazı pondoklar geleneksel işlevlerini günümüzde de sürdürmektedir.

Eğitim alanındaki yeni gelişmeler neticesinde okur yazar oranının ve dinî yayıncılığın artması, Ortadoğu ülkeleriyle temasların sıklaşmasıyla birlikte XX. yüzyılın başlarından itibaren ülkede yenilikçi düşünceler etkili olmuştur. Mekke'de eğitim gören Ahmed Vahab, ülkeye döndükten sonra 1926'da Bangkok'un kuzeyinde Tanon Tok'ta açtığı dinî okulda öğrenci yetiştirmeye ve yenilikçi görüşlerini yaymaya çalıştı. Patanili Hacı Sulong Abdülkadir Mekke'de eğitimini tamamladı ve 1933'te Patani'de Madrasah al-Maarif al-Wataniah Fatani adıyla özel bir mektep açtı. Burada dinî ilimlerle ilgili derslerin yanı sıra tarih, coğrafya, matematik, dil ve fen dersleri de okutulmaktaydı. Diğer bir yenilikçi lider Mısır'da eğitim gören, Bangkok ve çevresinde etkili olan Chaem Promyong olup 1950'li yıllarda Başbakan Pridi Panomyong ve onun Halk Partisi çevreleriyle iyi ilişkiler kurdu. Yakın dönemlerde İbrâhim Kureşî (Direk Kulsriswasd) Kur'ân-ı Kerim'in, temel hadis kitaplarının ve bazı dinî kitapların Tay diline çevrilmesinde öncülük yaptı. Ayrıca son yıllarda sayıları hızla artan çeşitli dinî cemiyet ve davet hareketleri ortaya çıktı.

Sosyoekonomik açıdan güneydeki Malaylı müslümanlar diğer toplum kesimlerine göre oldukça geridir. Ülkede demokratikleşmenin gelişmesiyle birlikte Taylandlı müslüman liderler çeşitli partilere katılarak siyasî hayatta görev almaktadır. 2007 yılı seçimlerinde meclise giren 500 milletvekilinden, onu güney bölgelerinden olmak üzere yirmi altısı müslümandır. Ülkedeki Tay menşeli müslümanların çoğunluğu Tay vatandaşlığı ile İslâm'ı benimseme arasında bir problem görmezken güneydeki Malay kökenli müslümanlar etnik, dil ve kültürel kimliklerinin tanınması yönündeki isteklerini gündemde tutmaktadır. 2004'te güneydeki Malaylı müslümanlarla Budist Taylar ve güvenlik güçleri arasında çıkan olaylarda 100'den fazla kişi ölmüş ve birçok müslüman tutuklanmıştır. Tayland hükümetleri, bir taraftan güneydeki ayrılıkçı müslüman hareketleriyle yoğun bir mücadele yaparken diğer taraftan müslüman halkın sosyoekonomik durumunu iyileştirmeye, eğitim seviyesini yükseltmeye, bölgede kalkınma programları uygula-

arak Malaylı müslümanları Tay toplumuna entegre etmeye çalışmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

- S. de la Loubère, *The Kingdom of Siam* (ed. D. K. Wyatt), Kuala Lumpur 1969; D. K. Wyatt – A. Teeuw, *Hikayat Patani: The Story of Patani*, The Hague 1970, I-II; D. K. Wyatt, *Thailand: A Short History*, New Haven 1984; J. van Vliet, *The Short History of the Kings of Siam* (trc. L. Andaya), Bangkok 1975; M. L. Thomas, *Political Violence in the Muslim Provinces of Southern Thailand*, Singapore 1975; a.m.f., "The Thai Muslims", *The Crescent in the East: Islam in Asia Major* (ed. R. Israeli), London 1982, s. 156-179; J. L. S. Girling, *Thailand: Society and Politics*, Itaca 1981; H. Lysa, *Thailand in the Nineteenth Century: Evolution of the Economy and Society*, Singapore 1984; S. Ibrahim, *History of the Malay Kingdom of Patani* (trc. C. Bailey – J. Miksic), Ohio 1985; S. Pitsuwan, *Islam and Malay Nationalism: A Case Study of the Malay-Muslims of Southern Thailand*, Bangkok 1985; *The Muslims of Thailand* (ed. A. D. W. Forbes), Bihar (Hindistan) 1989, I-II; W. K. Che Man, *The Administration of Islamic Institutions in non-Muslim States: The Case of Singapore and Thailand*, Singapore 1991; a.m.f., "The Malay-Muslims of Southern Thailand", *JIMMA*, VI/1 (1985), s. 98-112; W. Eberhard, *Uzak Doğu Tarihi*, Ankara 1992, s. 284-297; İsmail Hakkı Göksoy, "Uzakdoğu'daki Müslüman Azınlıklar", *Günümüz Dünyasında Müslüman Azınlıklar (III. Kutlu Doğum İlmî Toplantısı, Tebliğler)*, İstanbul 1998, s. 267-272; *The Cambridge History of Southeast Asia* (N. Tarling), Cambridge 1999, I/1, s. 168-172; I/2, s. 84-85, 233-234, 248-251; II/1, s. 42-49, 114-123, 210-212, 287-296, 303-305; II/2, s. 109-117; Hasan Madmarn, *The Pondok and Madrasah in Patani*, Selangor 2002; M. Gilquin, *The Muslims of Thailand* (trc. M. Smithies), Chiang Mai 2005; J. C. Liow, *Islam, Education and Reform in Southern Thailand: Tradition and Transformation*, Singapore 2009; W. Kraus, "Islam in Thailand: Notes on the History of Muslim Provinces, Thai Islamic Modernism and the Separatist Movement in the South", *JIMMA*, V/2 (1984), s. 410-425; Gabriel Ferrand, "Siyam", *İA*, X, 728-729; M. B. Hooker, "Thailand", *EI²* (İng.), X, 430; Rıza Kurtuluş, "Asya", *DİA*, III, 539-540; Raymond Scupin, "Thailand", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), Oxford 1995, IV, 212-213; "Pattani, Kerajaan", *Ensiklopedi Islam Supplement 2*, Jakarta 1999, s. 92-96.

İSMAIL HAKKI GÖKSOY

TAYMAS, Abdullah Battal

(1883-1969)

**Kazan Türkleri'nden
bilim ve siyaset adamı,
gazeteci, yazar.**

8 Aralık 1883'te Tataristan'ın Samara ilinin Buzavlık / Yanga Aktav köyünde doğdu. Abdülber ve Abdülbârî adlarıyla da bilinir. Babası bir çiftçi ailesinden gelen Abdullah, annesi Mesrure Hanım'dır. Oren-